

WSTĘP

Zygmunt III Waza dwukrotnie zawierał związki małżeńskie. Po raz pierwszy ożenił się 31 października 1592 r. z arcyksiężniczką Anną Habsburżanką, córką arcyksięcia Karola Habsburga II, władcy Styrii, Karyntii, Krainy i Gorycji, syna cesarza Ferdynanda I i Anny, córki Władysława Jagiellończyka, króla Czech i Węgier. Matką Anny była Maria, córka Albrechta V Wittelsbacha, księcia Bawarii¹. Po śmierci pierwszej żony Zygmunt III przez osiem lat pozostawał wdowcem. Po raz drugi zawarł związek małżeński 11 grudnia 1605 r. z młodszą siostrą Anny, siedemnastoletnią arcyksiężniczką Konstancją Habsburżanką, od której był starszy o dwadzieścia dwa lata².

Anna Habsburżanka zmarła 10 lutego 1598 r. Zygmunt III Waza pochował pierwszą żonę na Wawelu 16 października 1599 r. po blisko 20 miesiącach od jej zgonu (ciało królowej spoczywało przez ten czas w warszawskim kościele św. Jana). Druga żona Zygmunta III Wazy zmarła 10 lipca 1631 r. Monarcha nie zdążył zorganizować pogrzebu Konstancji Habsburżanki w Krakowie z powodu długotrwałej choroby, a następnie śmierci 30 kwietnia 1632 r.

---

¹ S. Ochmann-Staniszevska, *Dynastia Wazów w Polsce*, Warszawa 2006, s. 126–128.

² *Ibidem*, s. 128–131; W. Kaczorowski, *Wstęp*, [w:] *Testamenty Zygmunta III Wazy*, oprac. i wyd. W. Kaczorowski, B. Kaczorowska, M. Kaczorowska, przeł. M. Plago, A. Poznański, Opole 2013, s. 11.

Po śmierci Zygmunta III Wazy rozpoczęło się czwarte z kolei bezkrólewie. Interregnum to okres występujący pomiędzy naturalnym zakończeniem panowania władcy w następstwie śmierci lub dobrowolnego zrzeczenia się tronu a wstąpieniem na tron kolejnego monarchy. W Rzeczypospolitej, gdzie obowiązywała zasada wolnej elekcji *viritim*, proces wyboru nowego władcy trwał nieraz kilka miesięcy. W okresie bezkrólewia 1632 r. odbyły się sejmy konwokacyjny i elekcyjny, elekcja królewicza Władysława Wazy oraz pogrzeb Zygmunta III Wazy i Konstancji Habsburżanki, stanowiący wstępny etap uroczystości koronacyjnych Władysława IV w Krakowie w 1633 r.

Istotna zmiana, jaka nastąpiła w celebrowaniu królewskich uroczystości pogrzebowych w Krakowie w 1633 r. w stosunku do podobnych uroczystości po śmierci ostatnich Jagiellonów oraz Stefana Batorego, to odstępnie od zgodnego z tradycją zachodnioeuropejską trzydniowego rytuału, w ramach którego mieściły się pogrzeb w katedrze wawelskiej, procesje do krakowskich świątyń, a także msza żałobna w katedrze³. Od pogrzebu Zygmunta III i Konstancji w 1633 r. zanika skomplikowany ceremoniał procesji do kościołów na rzecz jednodniowej uroczystości funeralnej⁴. Mimo to uroczystościom pogrzebowym Zygmunta III i Konstancji towarzyszyła nie mniejsza oprawa niż w przypadku poprzednich pogrzebów polskich monarchów w Krakowie⁵. Należy dodać, że plany wspólnego pochówku pary królewskiej wywołały kontrowersje. Pierwotnie sprzeciwiano się takiemu pochówkowi, proponując najpierw zorganizowanie pogrzebu królowej, a następnie króla. Zastrzeżenia co do po-

---

³ P. Borek, *Wstęp*, [w:] *Jan Aleksander Koreywa. Utwory okolicznościowe*, oprac. P. Borek, R. Mazurkiewicz, Warszawa 2017, s. 11.

⁴ M. Rożek, *Polskie insygnia koronacyjne. Symbole władzy państwowej*, Kraków 2011, s. 93; *idem*, *Groby królewskie na Wawelu*, Kraków 2008, s. 42.

⁵ P. Borek, *op. cit.*, s. 11.

dwójnego pogrzebu zgłosił m.in. nuncjusz Onorato Visconti⁶. Wbrew stanowisku nuncjusza zgodę na wspólny pochówek Zygmunta III i Konstancji wyraził król elekt Władysław⁷.

Przedmiotem pracy będzie nie tylko ukazanie na podstawie źródeł rękopiśmiennych i drukowanych starannie przygotowanych uroczystości pogrzebowych (*pompa funebris*) pary królewskiej – Zygmunta III Wazy i Konstancji Habsburżanki w Krakowie, ale również scharakteryzowanie wydarzeń je poprzedzających.

W dotychczasowej literaturze przedmiotu problematyka uroczystości pogrzebowych w Krakowie w 1633 r. została poruszona m.in. w opracowaniach: Michała Rożka⁸, Juliusza A. Chrościckiego⁹, Urszuli Borkowskiej¹⁰, Alfonsa Labuddy¹¹, Włodzimierza Kaczorowskiego¹², Waltera Leitscha¹³, Aleksan-

---

⁶ W. Leitsch, *Das Leben am Hof König Sigismunds III. von Polen*, Bd. 2, Wien-Kraków 2009, s. 1053.

⁷ P. Borek, *op. cit.*, s. 11.

⁸ M. Rożek, *Groby królewskie...*, s. 42–46; *idem*, *Groby królewskie w Krakowie*, Kraków, 1977, s. 73–78; *idem*, *Wawel i Skalka. Panteony polskie*, Wrocław 1995, s. 19–20; *idem*, *Uroczystości w barokowym Krakowie*, Kraków 1976, s. 59–60; *idem*, *Katedra wawelska w XVII wieku*, Kraków 1980, s. 19–20.

⁹ J.A. Chrościcki, *Pompa funebris. Z dziejów kultury staropolskiej*, Warszawa 1974, s. 50–53.

¹⁰ U. Borkowska, *Ceremoniał pogrzebowy królów polskich w XIV–XVIII wieku*, [w:] *Państwo, Kościół, niepodległość*, red. J. Skarbek, J. Ziółek, Lublin 1986, s. 138–145, 152.

¹¹ A. Labudda, *Liturgia pogrzebu w Polsce do wydania Rytuału piotrkowskiego (1631). Studium historyczno-liturgiczne*, Warszawa 1983, s. 152–153.

¹² W. Kaczorowski, *Koronacja Władysława IV w roku 1633*, Opole 1992, s. 27–35; *idem*, *Pompa funebris pary królewskiej – Zygmunta III Wazy i Konstancji w Krakowie*, [w:] *Wesela, chrzciny i pogrzeby w XVI–XVIII wieku. Kultura życia i śmierci*, red. H. Suchojad, Warszawa 2001, s. 235–260; *idem*, *Akt koronacji Władysława IV Wazy*, „Opolskie Studia Administracyjno-Prawne” 2004, t. 2, s. 167–185; *idem*, *Wolna elekcja wirtim i koronacja Władysława IV*, [w:] *Świat polskich Wazów. Eseje*, red. J. Żukowski, Z. Hundert, Warszawa 2019, s. 226–232.

¹³ W. Leitsch, *op. cit.*, Bd. 2, s. 1043–1064.

dry Oszczędę¹⁴, Marii Barłowskiej i Małgorzaty Ciszewskiej¹⁵, Marka Wredego¹⁶.

Przebieg uroczystości pogrzebowych pary królewskiej w Krakowie w 1633 r. został w sposób dostateczny opisany przez uczestników konduktu pogrzebowego, jak również obserwatorów tych wydarzeń. W zachowanych źródłach rękopiśmiennych, a także w edycjach źródłowych zachowały się dłuższe lub krótsze relacje. Zawarte w nich informacje pozwalają w sposób szczegółowy przedstawić strukturę konduktu i jego przemarsz ulicami Krakowa oraz obrzęd pogrzebowy w katedrze wawelskiej¹⁷. W pracy wykorzystano także inne źródła rękopiśmienne i drukowane opisujące wydarzenia w Rzeczypospolitej w okresie bezkrólewia od śmierci Zygmunta III – 30 kwietnia 1632 r. do uroczystego pogrzebu (*pompa funebris*) – 4 lutego 1633 r. Opracowanie wzbogacone

---

¹⁴ A. Oszczęda, *Funeralia wazowskie. Zygmunt III i królowa Konstancja w polskich wierszach żałobnych z lat 1631–1633*, [w:] *Wazowie a literatura. Przekroje i zbliżenia*, red. R. Krzywy, P. Tyszka, Warszawa 2021, s. 124–128, 135–136.

¹⁵ M. Barłowska, M. Ciszewska, *Oratorstwo ceremonialne za Wazów. Elekcje i koronacje*, [w:] *Wazowie a literatura...*, s. 49–51.

¹⁶ M. Wrede, *Itinerarium króla Zygmunta III 1587–1632*, Warszawa 2019, s. 339–343.

¹⁷ Biblioteka Raczyńskich w Poznaniu (BRacz.) 15 i 51; Biblioteka Książąt Czartoryskich – Muzeum Narodowe w Krakowie (BCzart.) 366 i 1320; Biblioteka Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu (BOss.) 207, 400, 188; Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie (AGAD), Archiwum Publiczne Potockich (APP) 300; J. Sobieski, *Diariusz sejmu koronacyjnego w Krakowie w 1633 roku*, oprac. W. Kaczorowski, Opole 2008, s. 52–58; M. Radoszewski, *Diariusz koronacyjnej Najjaśniejszego Władysława Zygmunta IV*, oprac. W. Kaczorowski, Z. Szczerbik, Opole 2002, s. 27–32; A.S. Radziwiłł, *Pamiętnik o dziejach w Polsce*, t. 1: 1632–1636, przeł. i oprac. A. Przyboś, R. Żelewski, Warszawa 1980, s. 277–280. W. Leitsch (*op. cit.*, Bd. 2, s. 1054) podaje jeszcze dwa opisy wydarzeń sporządzone przez wysłanników brandenburskiego i pomorskich (*Diarium vom Reichstag, 21. Januar bis 6. Februar 1633*, Geheimes Staatsarchiv Preußischer Kulturbesitz Berlin 6, 41, s. 335–341; *Bericht von Antonius Bonin, Ernst Weiher und Georg Lichtfuß, Alt-Stettin, 20. April 1633*, Wojewódzkie Archiwum Państwowe w Szczecinie, Archiwum Książąt Szczecińskich I 485, s. 18–22).

zostało o najnowszą historiografię. Pełny zestaw źródeł i literatury przedmiotu znajduje się w wykazie bibliograficznym.

W pierwszym rozdziale pracy przedstawiono przyczyny śmierci królowych Anny i Konstancji Habsburżanek oraz króla Zygmunta III Wazy, a także uroczystości żałobne po ich śmierci. Dodatkowo omówiono testamenty Zygmunta III, ich otwarcie i odczytanie w senacie w pierwszych dniach bezkrólewia. Rozdział drugi ilustruje przygotowania funeralne w Warszawie związane z wyprowadzeniem zwłok pary królewskiej – Zygmunta III Wazy i Konstancji Habsburżanki do Krakowa, jak również przebieg obrad sejmów okresu bezkrólewia – konwokacyjnego i elekcyjnego, z wyeksponowaniem zagadnień odnoszących się do pogrzebu królewskiego w Krakowie. Ostatni punkt tego rozdziału poświęcony został elekcji królewicza Władysława Wazy na króla polskiego oraz czynnościom związanym z ogłoszeniem i potwierdzeniem jego wyboru. W rozdziale trzecim opisano przebieg eksportacji zwłok pary królewskiej do Krakowa oraz uroczystości pogrzebowych w katedrze wawelskiej w 1633 r. W *Postłowi* uwypuklono charakterystyczne elementy pogrzebu pary królewskiej w Krakowie odmienne od tego typu uroczystości pogrzebowych Zygmunta Augusta i Stefana Batorego.

